

Maj Britt Theorin m. fl.

Inrättande av ett centralt organ för kostrådgivning

Under de senaste åren har intresset bland allmänheten för kostfrågor ökat starkt. Detta är till stor del en följd av nya forskningsresultat som pekar på ett starkt samband mellan felaktiga kostvanor och uppkomsten av cancersjukdom. En i stort sett enig internationell expertis anser att åtminstone en tredjedel av samtliga cancerfall i USA och Västeuropa har att göra med fel näring. Bröstcancer och tjocktarmscancer utgör två vanligt förekommande cancerformer som i speciellt hög grad tycks vara korrelerade till kostvanorna; detta innebär att cancer hos kvinnan i än högre grad än cancer hos mannen är förknippad med kostfaktorer.

De allt starkare bevisen för klara samband mellan felaktiga kostvanor och uppkomsten av sjukdom har självfallet viktiga implikationer för hur den förebyggande hälsovården skall organiseras. Det måste vara såväl för individ som för samhället en stor fördel, och dessutom ekonomiskt lönsamt att kunna förebygga sjukdomar i stället för att invänta och behandla dem. Inom sjukvården håller den traditionella strategin att behandla människor först sedan de blivit sjuka på att få vika för en modernare sjukdomsförebyggande syn. I det nya sjukvårdsarbetet kommer kostfrågorna att få allt centralare betydelse. Ett uttryck för detta är den nya hälso- och sjukvårdslagen. Många av de åsikter om hur en adekvat kost skall vara sammansatt, som sedan många år drivits av hälsokoströrelsen, har under senare tid fått sanktion av etablerad medicinsk expertis.

Samhället är emellertid i många avseenden dåligt rustat för att på ett adekvat sätt kunna ge allmänheten fasta råd avseende konsumtion av livsmedel. Med rätt eller orätt har massmedia stundtals kritiserat våra näringsfysiologer för att i vissa frågor inta en skiftande hållning. Ibland nås människor av skrämmande larmrapporter för vilka de ej varit ordentligt förberedda genom tidigare kostinformation. Det kan också inträffa att en näringsexpert kan framträda och dementera eller modifiera vad en kollega tidigare framfört offentligt. Dessa förhållanden är knappast lämpliga att skapa det förtroende för landets näringsfysiologiska expertis hos allmänheten som är nödvändigt om centralt utfärdade kostrekommendationer skall få den genomslagskraft man eftersträvar.

En modell för att åstadkomma en bättre avvägd kostrådgivning med högre grad av kontinuitet vore att inrätta ett centralt kostråd sammansatt av kostkunniga forskare i landet. Det gamla folkhälsoinstitutet som sedermera upplöstes och ersattes av bl. a. livsmedelsverket och socialstyrelsen, spelade i viss mån rollen av ett centralt kostrådgivningsinstitut. Under

flera år inledd i socialstyrelsen en s. k. medicinsk expertgrupp för kost och motion (M-K-gruppen) som skulle biträda h-nämnden inom Socialstyrelsen med faktaunderlag för kostupplysningskampanjer. Flera sådana upplysningsåtgärningar genomfördes också; den mest kända är kanske den s. k. bröds kivkampanjen som kom att få en något kontroversiell prägel eftersom det kommersiella Brödinstitutet fick ansvaret för en del av denna satsning.

MEK-gruppen upplöstes 1981. Företrädare för socialstyrelsen har framfört åsikten att man fortsättningsvis ej önskar ha ett permanent kostråd utan att man föredrar att tillsätta ad hoc-grupper för att behandla speciella frågeställningar med anknytning till kosten. F. n. arbetar en expertgrupp bestående av fem personer på att revidera informationskriften "Kost och motion".

Med ovanstående bakgrund är det sannolikt mindre lämpligt att placera ett centralt kostråd vid socialstyrelsen. Det är troligen ej heller fördelaktigt att lägga in ett centralt kostråd under livsmedelsverkets ledning. Livsmedelsverkets styrelse innehåller representanter för livsmedelsindustrin och det kan därför hävdas att förutsättningarna för genererandet av en fri och obunden kostrådgivning ej med säkerhet föreligger vid detta alternativ. Det är framför allt uppenbart att livsmedelsverkets egna kostexperter endast svarar för en del av rikets samlade kompetens i kostfrågor och att ett centralt kostråd måste vara sammansatt av experter som i stor utsträckning rekryteras från forskningsinstitutioner vid de medicinska fakulteterna i landet.

En rimlig slutsats av detta resonemang är att ett fristående centralt kostråd bör inrättas med ansvar att kontinuerligt bevaka forskningsfronten inom det näringsfysiologiska området och på ett adekvat sätt förmedla dessa kunskaper till allmänheten. Det är väsentligt att kostrådets verksamhet får en mycket stark forskningsanknytning. Aktiva forskare torde ha de bästa förutsättningarna att hålla sig à jour med de senaste landvinningarna på området och kritiskt kunna utvärdera nya forskningsrapporter inom näringslärans område. Av denna anledning är inrättandet av ett centralt kostråd intimt förknippat med frågan om en ny forskningsfond för näringsforskning.

De resurser som idag finns tillgängliga för svensk näringsfysiologisk forskning är mycket blygsamma. Detta förhållande kontrasterar bjärt emot övriga områden inom miljömedicin som är relativt väl tillgodosedda med avseende på resurser. Forskningsfonden vid statens naturvårdsverk har i årets budgetproposition tilldelats 48 milj. kr, avsedda att finansiera forskning rörande den yttre miljön; med denna fond stöds bl. a. forskning rörande hälsoeffekter av miljögifter. Även arbetsmiljöforskningen måste sägas vara väl försörjd genom arbetarskyddsfonden som finansieras genom en arbetsgivareavgift motsvarande 0,075 % av totala bruttolönesumman i riket. Arbetarskyddsfondens budgetram som nu överstiger 400 milj. kr.

Arbetsskyddet (bortsett från forskning kring arbetsmiljöproblemen även till informations- och kursverksamhet med arbetarskyddsstöd) ökar. Trots att ingen idag bestrider att miljömedicinens tredje huvudområde, kosten, representerar en sektor av lika stor samhällsrelevans och med lika stort behov av forskning som de båda andra sektorerna inom miljömedicinen existerar inga liknande finansieringsmöjligheter för näringsforskningen. I stället har denna på ett mycket olyckligt sätt kommit att ansvarsmässigt falla mellan, men tyvärr knappast inom, flera forskningsfinansierande organ. Medicinska forskningsrådet ser som sin huvudsakliga uppgift att stödja medicinsk grundforskning av företrädesvis experimentell natur. Rådet har knappast möjlighet att ge stöd åt t. ex. brett upplagda och kostsamma epidemiologiska undersökningar angående samband mellan kostvanor och sjukdomsförekomst i landet. Denna typ av studier är oundgängliga för att skapa adekvat kunskapsunderlag för kostinriktade preventiva hälsoovärdsgärder. Även den privata organisationen Riksföreningen mot cancer tillämpar vid prioriteringen av anslagsansökningar principen att i första hand stödja grundforskning. Styrelsen för teknisk utveckling har sedan några år stött svensk näringsforskning genom att ge medel åt ett antal stora projekt på kostfibreområdet; denna programverksamhet är emellertid tidsbegränsad och upphör fr. o. m. budgetåret 1983/84. Ej heller forskningsrådsnämnden har till uppgift att sörja för en kontinuitet i forskningen.

Det är mot denna bakgrund uppenbart att kraftiga stimulansåtgärder krävs för att det inom rimlig tid skall vara möjligt att bygga upp en sådan kvalificerad medicinsk näringsforskning i landet att den nationella näringsexpertisen skall ha en möjlighet att svara mot samhällets allt större krav på aktuell, välunderbyggd och balanserad information och rådgivning i kostfrågor. Det är i praktiken omöjligt att åstadkomma en sådan satsning genom en omprioritering av övriga tillgängliga medel för forskning utan att allvarligt skada andra samhällsviktiga program. En modell som föresfaller rimlig att pröva är att inrätta en ny statlig fond för medicinsk näringsforskning. En sådan fond skulle samtidigt kunna utgöra en bas för det ovan föreslagna centrala kostrådet. En väg skulle kunna vara att den statliga näringsforskningsfonden finansieras enligt samma principer som arbetarskyddsfonden. Överfört till livsmedelssidan skulle detta innebära att en del av matmomsen används till att bygga upp näringsforskningsfonden.

Fonden bör användas för flera projekt inom kostområdet. Hälsoupplysningskampanjer i kostfrågor är utomordentligt resurskrävande och det till fonden knutna centrala kostrådet skulle här ha möjlighet att finansiera informationskampanjer.

En annan del av fondens medel bör användas till att förstärka basresurserna för näringsläreinstitutionerna vid de medicinska fakulteterna i landet.

Det centrala kostrådet bör ha kopplingar till socialstyrelsen, livsmedelsverket och konsumentverket och det är också väsentligt att andra kost-

intresserade än enbart den medicinska expertisen blir representerade i kostrådet och det bör övervägas om inte hälsokoströrelsen bör tillförsäkras representation i rådet. Ett lekmannainflytande i rådet skulle kunna utgöra en väg att uppnå en bättre utformad och målinriktad kostinformation till allmänheten.

Med hänvisning till vad som anförts i motionen hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen tillkänna att inrättandet av ett centralt statligt organ för kostrådgivning bör övervägas.

Stockholm den 25 januari 1983

MAJ BRITT THEORIN (s)

HAGAR NORMARK (s)

ULLA JOHANSSON (s)

TYRA JOHANSSON (s)

MAJ-LIS LÖÖW (s)

MARGARETA PERSSON (s)

WIVI-ANNE CEDERQVIST (s)

WIVI-ANNE RADESJÖ (s)

GERD ENGMAN (s)

Motion

1982/83: 1829

Stina Gustavsson m. fl.
Kostrådgivning

Kostens betydelse för hälsan är i dag väl känd. Kostrådgivning har under många år varit av central betydelse vid behandling och rehabilitering av exempelvis diabetes och njursjukdomar. Under senare år har också många samband blivit kända mellan kost och flera av våra vanligaste folksjukdomar. Sambandet med hjärt- och kärlsjukdomar liksom med cancer är sådana exempel.

Tyvärr har ibland förekommit uppgifter om samband mellan vissa livsmedel och vissa sjukdomsgrupper som senare visat sig felaktiga. Massmedia har förstärkt konsekvenserna av sådana bristfälliga eller felaktiga uppgifter. Tvärsäkra påståenden om vissa livsmedels betydelse har snarare skapat misstro hos allmänheten än om kostupplysningen från början varit helt genomtänkt.

I den nya hälso- och sjukvårdslagen betonas nödvändigheten av att arbeta förebyggande såväl inom som utom sjukvården. Kostrådgivningen är här av central betydelse särskilt mot bakgrund av att de vetenskapliga erfarenheterna mellan kost och hälsa har utvecklats starkt under senare år.

Mot denna bakgrund finns anledning att utveckla ett handlingsprogram för kostrådgivning, utveckling av dietisternas funktion inom och utom sjukvården och av att i den förebyggande hälsovården ta bättre vara på de vetenskapliga erfarenheterna av olika samband mellan kost och hälsa.

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen beträffande behovet av ett samhälleligt handlingsprogram för kostrådgivning och utveckling av dietisternas funktion inom och utom sjukvården.

Stockholm den 25 januari 1983

STINA GUSTAVSSON (c)

INGER JOSEFSSON (c)

KERSTIN ANDERSSON (c)

Motion

1982/83: 1839

Börje StenSSon

Inrättande av ett vetenskapligt råd för information om riktig kost

Lantbrukarnas Riksförbund, LRF, vill att livsmedelsverket och socialstyrelsen skall starta ett vetenskapligt råd.

Rådet skulle ha till uppgift att samla in uppgifter om kosten, vilket vi säkerligen behöver för att kunna använda våra matpengar på ett riktigt sätt.

Man menar att debatten om vår mat är förvirrad. Det vetenskapliga rådet skulle kunna bringa viss ordning i debatten. Just nu är det särskilt viktigt att pengarna till maten används så riktigt som möjligt.

Många hushåll har nu mindre pengar än tidigare att röra sig med. Det synes ligga nära till hands att matpengarna naggas i kanten när nerdragningar i hushållsbudgeten framvingas.

LRF vill att rådet skall samla in vetenskaplig kunskap och nya rön, som livsmedelsindustrin och massmedia kan ha nytta av.

Rådet föreslås arbeta på det sätt som numera nedlagda MEK gjorde. MEK var socialstyrelsens medicinska expertgrupp för kost och motion.

Det kan inte finnas någon tvivel om att det föreslagna rådet kan ha en viktig uppgift att fylla.

Med hänvisning till ovanstående hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen sägs om vikten av att ett vetenskapligt råd startas, vari livsmedelsverket och socialstyrelsen ingår.

Stockholm den 25 januari 1983

BÖRJE STENSSON (fp)